

RIETAVO „GENIUS LOCI“ ir Oginskių kultūros paveldo raidos ryškiausi bruožai

VYTAŠ RUTKAUSKAS

Suklestėjimo periodas

2013 m. Rietavo miestui sukanka 760 metų. Jo istorijai unikalumo teikia kunigaikščių Oginskių giminės vardas ir veikla.

Formaliai apie kunigaikščių Oginskių paveldo istoriją Rietave reikėtų pradėti kalbėti nuo Trakų vaivados Tado Pranciškaus Oginskio ir buvusio Rietavo seniūno Kristupo Skumino Tiškevičiaus našlės Jadvygos Zaluskytės Tiškevičienės, kuri pagarsėjo plataus masto labdaringa veikla, vedybų (1763 m.). Deja, nei šie sutuoktiniai, nei naujasis Rietavo seniūnas Pranciškus Ksaveras Oginskis (T. P. Oginskio sūnus iš jo pirmosios santuokos su Izabele Jekaterina Radvilaite) ryškesnių pėdsakų Rietavo istorijoje nepaliko. Neišliko materialios kultūros paveldo pėdsakų ir iš 1802–1822 m. laikotarpio, kai Rietavas caro Aleksandro I įsakymu iš pradžių buvo perduotas valdyti, o 1814 m. už 277 600 rublių parduotas Mykolui Kleopui Oginskiui (Pranciškaus Ksavero Oginskio brolio Andriaus Oginskio sūnui) kaip nuosavybė. Iš šio laikotarpio išliko kai kas reikšmingesnio nei sudaužytos dvaro rūmų kolonos ar bokštų griuvėsiai. Tai – jaudinantis paskutinės Mykolo Kleopo Oginskio kelionės iš Vilniaus į Rietavą aprašymas. Šiandien turime galimybę M. K. Oginskio žvilgsniu pamatyti panoraminį tuometinių pašto trakto kelių tiesimo bei remonto vaizdą, pajusti šio dvasingo žmogaus išgyvenimus, dvasinę brandą, sužinoti, kokia buvo šio iškilaus žmogaus atjauta ir kokių humanizmo principų jis laikėsi.

„Aš netikėjau kalbomis, kurios mane pasiekdavo, – rašė kompozitorius M. K. Oginskis 1830 metais, – kol pats galų gale savo akimis pamačiau tą baisų ir beviltišką šį traktą tiesiančių ir taisančių valstiečių vargą [...]“. Ypač Mykolą Kleopą sukretė tai, ką jis pamatė nuo Raseinių keliui pasukus į Žemaitijos gilumą. Į sniego ir permirkusios žemės klampynę iki kelių, kai kur net iki pilvo klimpsantys šeši stiprūs arkliai vos tempė pašto karietą, kuria važiavo M. K. Oginskis. Atrodė, kad ši kankinanti kelionė niekada nesibaigs. Kai iki Rietavo liko apie 90 varstų, M. K. Oginskį iki širdies gelmių

sukretė vaizdas, pamatytas dar vienoje keliu vadinamoje klampynės atkarpoje. Čia apie 300 leisgyvių, skarmaluotų, rankose kastuvų nebenulaikančių darbininkų, niukindami ne ką geriau atrodančius savo arklius, bandė lipdyti išpliususią sankasą. M. K. Oginskis pažino, kad tie žmonės iš Rietavo aplinkinių kaimų. Ir žmonės jį pažino. Apsupę ekipažą, vos laikydami ant kojų, jie vienas per kitą maldavo gelbėti iš katargos, į kurią prievarta buvo suvaryti šį darbą prižiūrinių pareigūnų. Iš bejėgiškumo daugelis verkė kaip maži vaikai.

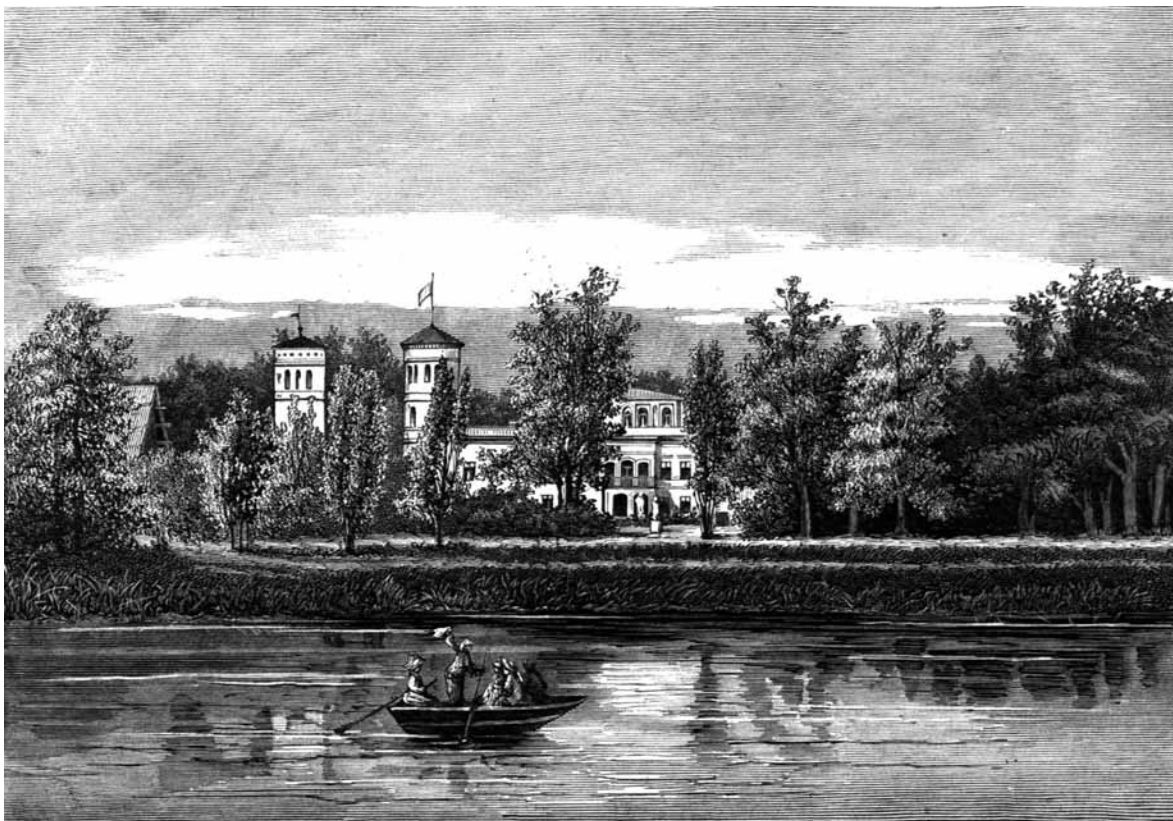
„Pradėjau nuo to, – rašo Oginskis, – kad pirmiausia tiems vargšams liepiau išdalinti visus pinigus, kuriuos buvau pasiėmęs su savimi. Po to čia pat, ekipaže, parašiau du laiškus, reikalaujamas nutraukti šį beprasmišką, luošinantį darbą ir leisti bent jau iš Rietavo dvaro paimtiems žmonėms grįžti į savo namus. Laiškus įdaviau darbus prižiūrusiam pareigūnui, kad kuo skubiau pristatytų Raseinių apskrities administracijai ir šlėktų tarybai [...]“.

Vėliau daugelį šių iš katorgiško vargo išvaduoatų žmonių M. K. Oginskis susitiko Rietave. Jie buvo apsigydę savo žaizdas, nušalusius pirštus ir visi buvo be galo dėkingi savo išgelbėtojui:

„Jie klaupėsi ir siekė bučiuoti mano rankas. Išgyvenau didelį džiaugsmą, kad galėjau tiems žmonėms padėti, o tuo pačiu ir liūdesį, kad šito krašto nebeteks daugiau matyti,“ – po daugelio metų savo dienoraštyje rašė M. K. Oginskis.

Oficialiai tąsyk M. K. Oginskis į Rietavą buvo atvykęs tvarkyti nuosavybės reikalų. Neįvardintas tikslas buvo kur kas gilesnis: pačių prasčiausiu metų laiku įvertinti strategines prielaidas šiame, nuo carinės valdžios akių nutolusiame užkampyje, Prūsijos kaimynystėje, įkurti paskutinę kunigaikščių Oginskių rezidenciją – čia pradėti įgyvendinti humanizmo principais pagrįstą valstybės modelio viziją. M. K. Oginskis tada jau suprato, kad jo paties gyvenimo šiam užmojiui įgyvendinti nebeužteks. Gruodžio speigams kausant žemę, kelias pasuko atgal į Vilnių, tada – į Zalesę. O po dviejų metų įvyko tikrasis šios iškilios asmenybės atsisveikinimas su Tėvyne – ryškėjant naujoms carinės valdžios represijų grėsmėms, 1822 m. M. K. Oginskis per Drezdeną, Paryžių pasuko į Florencijos pusę. Prasidėjo antrosios, paskutinės M. K. Oginskio emigracijos laikotarpis. Iki mūsų dienų tebeskilinda gilus atodūsis: „Praeitėje – rožės ir erškėčiai, o prieš akis – erškėčiai ir tik erškėčiai“.

Rietavo žmonių širdyse pasiliko ryškiai įspaustas kilnaus gailingumo ir atjautos prisiminimas. Rezidencijos perkėlimą į Rietavą ir didžiuosius pertvarkymus čia po tėvo mirties 1833 m. buvo lemta pradėti Irenėjui Oginskiui. Kiek šiam jaunam, išsilavinusiam aristokratui reikėjo drąsos ir atsakomybės 1835 m. paskelbti, kad Rietavo dvaro valdose panaikinama baudžiava! Kiek reikėjo įžvalgumo užsimojant pakeisti tuometinės Rietavo visuomenės mąstymą, tarpusavio santykius ir kiek tvirtybės, užgriuvus kaltinimams dėl naujo sukilimo organizavimo! Nereikia pamiršti ir baudžios naikinimui nepritarančių aplinkinių žemvaldžių priešiško... Nepaisant visų sunkumų, ši pirmoji esminė reforma, nulėmusi daugelio kitų naujovių Rietave įdiegimo sėkmę, buvo įgyvendinta. Ilgai užsitęsė tas procesas. Ar tik ne aštuoniolika metų kryptingai dirbta, kol iš buvusių baudžiauninkų susiformavo tvirtas, savarankiškai ūkininkauti gebančių raštingų valstiečių luomas. Jaudinančiai buvo „užantspauduota“ šios reformos sėkmė – Rietavo šv. arkangelo Mykolo bažnyčios kertinio akmens šventinimu ir penkiamečio Bogdano Oginskio krikštynomis. 1853 m. birželio 9 d. iš visų aplinkinių kaimų ir miestelių pagal specialiai sudarytus sąrašus buvo suva-



Rietavo dvaro sodybos vaizdas iš miestelio pusės iki 1856 metų. Dailininkas nežinomas. Ilustracija iš: Gloger Z. Retów // Kłosy. 1879, t. 28, nr. 711–712, p. 112

dinta 2 000 porų valstiečių. Krikštatėvių pareigoms, suprantama. Neeilinė sandora, neeilinės išklmės, užsitęsiosios net keletą dienų. Ar galėtų kas pasakyti, kokią įtaką šių valstiečių – krikštatėvių – gyvenime paliko patirti įspūdžiai, orkestro muzika, klestinčios rezidencijos vaizdas, kuri jų apsilankymui svetingai atvėrė savo vartus.

Šiandien Oginskių paveldo tyrinėtojus, taip pat ir platesnę visuomenę, besidominčią gimtojo krašto ir Lietuvos istorija, glumina šviesus mokslo, technikos, kultūros naujovių proveržis Rietave XIX amžiuje. Tai, kas tuo metu įvyko, buvo įgyvendinta per septynis dešimtmečius.

Tiems, kas pradeda pažinti su Rietavu, klausimų išskyla daug. Pavyzdžiui, kaip galėjo atsitikti, kad šiame Žemaitijos užkampyje 1892 m. pradėjo veikti pirmoji Lietuvoje elektrinė, pirmą kartą užsidegė elektros šviesa, kad 1882 m. čia buvo nutiesta pirmoji Lietuvoje telefono linija?

Datos ir faktai kalba už save. Taip. Elektrifikacija ir telefonizacija Lietuvoje prasidėjo nuo Rietavo, projektų, kuriuos čia daugiau kaip prieš šimtą metų įgyvendino kunigaikščiai Oginskiai. Prie to, kas jau pasakyta, reikėtų pridėti, kad Irenėjaus Oginskio rūpesčiu Rietave 1835 m. buvo įsteigta našlaičių prieglauda, ligoninė, vaistinė, mokykla. Čia 1842 m. pradėjo veikti ir pirmosios taupomosios kasos. 1846 m., remiant Irenėjui Kleopui Oginskiui, to meto visuomenės švietėjas Laurynas Ivinskis pradėjo leisti garsiuosius kalendorius „Metskaitlius ūkiškus“ (kokiais masteliais reikėtų matuoti šių

leidinių reikšmę draudimų metais išsaugant spausdinto lietuviško žodžio šviesą!). O kaip neprisiminti žemės ūkio parodų, skatinusių visokeriopą ūkininkavimo ir kasdieninės buities pažangą. Suplaukdavo į jas ne tikai Rietavo krašto valstiečiai, ūkininkai, aplinkiniai dvarininkai, bet ir tolimiausių kraštų atstovai iš Lenkijos, Minsko, Kijevo gubernijų. Pirmoji paroda Rietave buvo surengta 1860 metais. Na o 1859 m., vadovaujant talentingam agronomui Karlui Otto fon Minichui, čia buvo atidaryta pirmoji Lietuvoje žemės ūkio mokykla, tuo metu vadinta „Ūkininkystės mokslytinės“ vardu.

Oginskiai daug dėmesio skyrė tuo metu nieko nekainavusių vandens ir vėjo energetinių resursų išnaudojimui. Buvo pastatyta keletas vandens malūnų, ant Rietavo dvaro sodybos puošnaus aštuonbriaunio vandentiekio bokšto sumontuota iš JAV pargabenta vėjo jėgainė vandens siurbliams sukuti. Priešais dvaro parko Baltuosius vartus, kitapus Plungės gatvės, buvo įrengtas ištisas metalo, medžio apdirbimo dirbtuvių kompleksas, kurio stakles suko garo mašinų varomos transmisijų sistemos. Čia buvo gaminami žemės ūkio padargai, kitas inventorius. Rietave buvo įrengta ir pirmoji Lietuvoje elektros jėgainė.

Didžiulę įtaką visuomenei Oginskių autoritetas darė ir plėtojant blaivybės sąjūdį, kurį išpuoselėjo vyskupas Motiejus Valančius. Apie tai liudija archyviniai šaltiniai, tarpusavio susirašinėjimas „...išreiškiu didžiausią padėką, kad Jūsų Malonybė teikėsi imtis iškeiki-

(Nukelta į 62 p.)

(Atkelta iš 61 p.)

mo bjauros girtybės, – 1860 m. viename iš savo laiškų I. K. Oginskis rašė vyskupui M. Valančiui. – Naudingi to darbo vaisiai jau dabar matyti, nors dėl to turiu virš 10 tūkstančių rublių nuostolio, išreiškiu padėką už ganytojišką uolumą. Prie tos progos prašau man atsiųsti tūkstančių egzempliorių knygutės, raginančios stoti į blaivybę, kadangi Rietave jau mažai beturime, o reikia dar pasiekti Endriejavą, Veivirženus ir kitas valdas...“

Jau po 1863 m. sukilimo, kurio dramatišką atomazgą lydėjo mįslinga Irenėjaus Kleopo Oginskio mirtis (o gal emigracija į Vakarų?), jo sūnus Bogdanas Oginskis, sulaukęs pilnametystės, Rietave 1872 m. atidarė pirmąją Lietuvoje šešiametę muzikos mokyklą. Netrukus jo brolis Mykolas Oginskis muzikos mokyklą įsteigė ir Plungėje. Tik jo dėka šiandien Lietuva gali džiaugtis ir didžiuliu neįkainojamu kūrybiniu Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, kuris savo muzikinį kelią pradėjo Plungėje, palikimu. Ne nuostabu, kad šiuose dvaruose po kelerių metų jau skambėjo simfoninė muzika. Laikui bėgant jungtinis brolių Bogdano ir Mykolo Oginskių orkestras išaugo iki 120–130 muzikantų dydžio. Jis grojo Haidno, Mocarto, Bethoveno, naujausius Čaikovskio muzikinius kūrinius. Suprantama, skambėdavo ir M. K. Oginskio maršai, mazurkos, polonezai, jo garsusis „Atsisveikinimas su Tėvyne“. Šiam Žemaitijos unikaliai kultūros židiniui tamsiausiu carinės priespaudos laikotarpiu buvo lemta daugiau nei tris dešimtmečius skleisti ne tik profesionaliosios muzikinės kultūros šviesą, bet ir patriotines aspiracijas. Į gyvenimą buvo išleista dešimtys talentingų profesionalių muzikų, kurie vėliau pasisklido po Lietuvą, tapo orkestrų vadovais, vargonininkais, kūrybiniais darbuotojais, dariusiais didelę įtaką formuojantis ne tik Rietavo, bet ir visos Lietuvos „Genius Loci“.

Šventą misiją, įtakodama Rietavo vietos dvasios vystymąsi, atliko ir „kilniausios širdies motina“ – Bogdano Oginskio žmona Marija Gabrielė Oginskienė, kilusi iš Potulicų giminės. Su jos vardu susijusi plataus masto labdarininko veikla. Kiek pasišventimo ir meilės įdėta steigiant Rietave našlaičių prieglaudą! Girėnų kaime beglobiams vaikams išlaikyti ir ugdyti buvo įkurtas atskiras palivarkas, kurio mūriniai statiniai išliko iki šių dienų.

Be šių visos Lietuvos kultūros istoriją praturtinusių naujovių, buvo atlikti ir grandioziniai Rietavo dvaro sodybos, didžiulio 65 ha parko formavimo darbai. Perstatytas visas Rietavo miestelio centras, suformuota įspūdinga kompozicinė linija, jungusi Oginskio rūmus su naująja bažnyčia. Patvirtinus bažnyčios projektą, jos statybai buvo pradėta ruošti dar 1846 metais, tačiau, atlikus miesto perstatymo darbus, pirminio bažnyčios projekto atsisakyta. 1853 m. didysis blaivybės žadintojas žemaičių vyskupas Motiejus Valančius pašventino naujai suprojektuotos neoromaninio stiliaus šventovės kartinį akmenį. Manoma, kad bažnyčios projektas atkelia iš tolimosios Italijos, Lombardijos provincijos. Yra pagrindo tvirtinti, kad tiek bažnyčios, tiek rūmų projektą rengė garsusis Prūsijos karališkųjų rūmų architektas Fridrichas Augustas Štuleris. Čia vėl stebina darbų užmojai, jų kokybė, monumentalus marmurinių altorių puošnumas. Altoriai, kaip ir visa grindų danga, buvo parvežti iš Belgijos – Briuselyje veikusiu Leono Bukno dirbtuvių. Unikalius vargonus sumontavo garsiosios Jemlichio firmos meistrai iš Drezdeno (Vokietija).

Taip kunigaikščių Oginskių rūpesčiu Rietave buvo suformuotas vienas didingiausių XIX a. Lietuvos dvarų kultūros kompleksų. Čia savo talentą ir sugebėjimus įprasmino tokie architektai kaip F. A. Štu-

leris, J. Voleris, S. Blekas, Herteris, Gasovskis, sodininkai S. Stulberis, F. Braunas, A. Ulrichas, B. Saponka. Didžiulę įtaką ne tik tuometinio Rietavo, bet ir plačių jo apylinkių „Genius Loci. Vietos dvasios“ formavimui (Oginskiai tuo metu valdė daugiau negu 60 tūkst. dešimtinių teritoriją) turėjo tokios asmenybės kaip vyskupas M. Valančius, švietėjas L. Ivinskis, literatas Mykolas Akelaitis, agronomas, pirmosios Lietuvoje žemės ūkio mokyklos („Ūkininkystės mokslo mokykla“) vadovas K. Minichas, muzikai J. Mašekas, J. Butkevičius, J. Naujalis, J. Žilevičius, V. Lukauskas, gydytojai P. Cirtautas, M. Skulskis, A. Mockevičius, vet. gydytojas B. Celinskis, J. Tatarkevičius, vaistininkas O. Surkovas, advokatas G. Jucevičius, žemaitiško žodžio puoselėtojai, knygnešių rėmėjai, kunigai S. Rucevičius, K. Bikinas, A. Turauskas, A. Pašakarnis, P. Gugis, kunigų seminarijos rektorius G. Cirtautas ir dešimtys kitų asmenybių, kurių gyvenimą, tarnystę, kūrybą, kultūrinę švietėjišką veiklą savo ruožtu betarpiškai įtakoję kunigaikščių Oginskių autoritetas, išsilavinimas, organizaciniai sugebėjimai diegiant Rietavo krašte laikmetį pranokusias inovacijas.

Destrukcijos ir griovimo periodas

Vargu, ar kas Oginskių laikais galėjo nujauti, koks dramatiškas likimas laukia išpuoselėtos Oginskių rezidencijos ir viso Rietavo. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Oginskių rezidenciją nusižiūrėjo fon Hindenburgų giminė. Pralaimėję karą, vokiečių kareiviai be gailės plėšė varinius rūmų stogus, gabeno į Prūsiją čia sukauptas brangenybes, kolekcijas, parke buvo iššaudyti fazonai, povai, kiti egzotiškai paukščiai...

Dvieju pasaulinių karų suirutės, intelektualinis vietos visuomenės nuosmukis tarpukario metais paliko sunkiai atitaisomus šio kunigaikščių Oginskių išpuoselėto kultūros paveldo pradimus bei deformacijas:

- * 1924–1926 m. buvo visiškai sunaikinti centriniai Rietavo dvaro sodybos rezidencijos rūmai;

- * 1936–1938 m. nugriauta didžioji dalis įspūdingos apsauginės Rietavo dvaro sodybos parko sienos, sunaikintas garsusis Oginskių žiemos sodo kompleksas, kuriame buvo sukaupta apie 15 000 vnt. augalų kolekcija. Daugumas jų buvo atvežtiniai – iš Hamburgo, Berlyno, Vienos botanikos sodų, Italijos.

Sovietmečio laikotarpis

1950–1960 m. vykdant apylinkių melioravimo darbus, buvo surdyta Rietavo dvaro sodybos parko vandenių sistema, prasidėjo antrasis Rietavo dvaro sodybos nykimo laikotarpis;

1971–1973 m. nugriovus Oginskių dvarvietėje buvusius ūkinius pastatus, išrovus senąjį sodą, išstisus dvaro sodybos ir parko vakarinių prieigų kvartalas buvo užstatytas daugiaaukščiais blokinių ir silikatinių tuometinio tarybinio ūkio komplekso pastatais; taip ilgam buvo užkirstas kelias bet kokiam turizmo infrastruktūros plėtojimo dvarvietės teritorijoje perspektyvai.

Atgimimo periodo pradžia

Galima sakyti, kad kunigaikščių Oginskių paveldo Rietave naikinimas buvo sustabdytas tik 1986–1989 metais, kai Rietavo ir Lietuvos šviesuomenė, gelbėdama nuo visiško sunaikinimo kultūros istorijos paminklą – Bogdano Oginskio muzikos mokyklos pastatą, laimėjo tikrą mūšį su tuometinės valdžios biurokratais. Tiesa, praktiniai jos atstatymo darbai užsitęsė net iki 2000 metų.

Per šį laikotarpį lemiamą vaidmenį Oginskių kultūros paveldo aktualizavimui Rietave turėjo pasirengimas pirmosios Lietuvoje elektrinės 100-mečio minėjimui ir jubiliejinės programos įgyvendinimas. Prasmingą vaidmenį gaivinant istorinę atmintį atliko prieškarinio Rietavo gimnazistai – kauniečiai Adolfas Liaugaudas ir Justinas Kontrimas. Jų dėka Rietavo šviesuomenė tuo metu susibūrė į Lietuvos kultūros fondo klubą „Pilalė“. Šio klubo organizuotose diskusijose, susitikimuose su plačiąja Rietavo visuomenė pagrindinės Oginskių paveldo gaivinimo nuostatos buvo išplėtos į kompleksinę pirmosios Lietuvoje elektrinės 100-mečio jubiliejaus parengiamųjų darbų programą, kuri dramatišką 1991 m. sausio mėnesį buvo patvirtinta tuometinėje Vyriausybėje. Įvertinus Rietave XIX a. Oginskių įdiegtų naujovių unikalumą ir įvairpusiškumą, į programos įgyvendinimo koordinacinį komitetą buvo įtraukti kelių tuometinių ministerijų ir žinybų atstovai (Ryšių, Ekonomikos, Kultūros, Žemės ūkio, Statybos ir urbanistikos ministerijų bei kt.). Pagrindiniai programos koordinatoriaus rūpesčiai atiteko tuometinei Lietuvos energetikos ministerijai ir jos ministrui dr. Leonui Ašmantui. Darbų sėkmę lėmė tai, jog organizacinius klausimus ryžtingai sprendė energetikos viceministro Sauliaus Kuto vadovaujama taryba, kurioje negailėdami laiko ir jėgų dirbo kultūros paveldo gaivinimo darbų patirtį turėjęs UAB „Lietuvos paminklai“ direktorius Alfonsas Jocys, tuometinių Klaipėdos elektros tinklų vadovai Vytautas Girdvainis, Antanas Girtavičius ir kai kurie kiti Klaipėdos elektros tinklų specialistai, daugelis „Pilalės“ tarybos narių, tuometinis Rietavo meras Antanas Aužbikavičius, Rietavo miesto ir Plungės rajono valdžios atstovai. Kūrybingai dirbo projektuotojai, archeologai, architektai, kauniečiai Kęstutis Linkus, Nijolė Švėgždienė, Dangira Baliliūnaitė, telšiškis architektas Algirdas Žebrauskas, skulptorius Regimantas Midvikis ir daugelis kitų specialistų.

Pagrindiniai programos praktinių darbų įgyvendinimo rūpesčiai tais metais gulė ant Klaipėdos elektros tinklų darbuotojų ir rietaviškių pečių. Pradedant darbus buvo įkurta kultūros paveldo restauravimo tikroji ūkinė bendrija „Rietuva“, kurios steigėjai buvo Vytautas Rutkauskas, Vidmantas Dovidauskas ir Linas Zubė. Jiems buvo lemta tapti ne tik pagrindiniais muzikos mokyklos pastato restauravimo darbų organizatoriais, bet ir Oginskių dvarvietės archeologinių tyrimų, Oginskių rezidencijos rūmų portiko, parterio struktūros, Baltųjų vartų atstatymo, Oginskių koplyčios, senojo Oginskių vandentiekio bokšto restauravimo darbų vadovais. Šiems darbams vykdyti buvo sutelktos efektyviai dirbusių vietinių meistrų pajėgos. Daug paramos tais metais sulaukta iš UAB „Plungės lagūna“, UAB „Rietavo baldai“, kitų Rietavo įmonių, dabartinės Žemaitijos kolegijos vadovų.

Nepamirštamam Rietave buvo 1992 metų ruduo. Ne vien darbų forsavimu, nekreipiant dėmesio į darbo dienos pabaigą, poilsio dienas, ankstyvą šlapdriabą. Viską apvainikavo lapkričio 27–29 dienos, kai plačioji Rietavo visuomenė ir iš visos Lietuvos susirinkę energetikos struktūrinių padalinių atstovai pagerbė pirmosios Lietuvoje elektrinės 100-mečio jubiliejų. Buvo surengta turininga mokslinė konferencija, puikus koncertas Rietavo bažnyčioje, atidengta jubiliejinė Lietuvos elektrifikacijos 100-mečiui skirta paminklinė lenta ir atkurtas Laisvės paminklas, sušvito jubiliejinė žibintų galerija nuo buvusios elektrinės iki atstatyto dvaro rūmų portiko, įsižiebė puošnūs parterio žibintai... Prasmingiausiu jubiliejaus įvykiu tapo vėlų lapkričio 27-osios vakarą surengtos padėkos ir atsiprašymo iškilmės. Fakelininkų kolonos vedama energetikų ir rietaviškių eiseną sustojo prie Oginskių amžinojo poilsio vietos Rietavo

„Aušros vartų“ koplyčioje. Uždegus žvakes ir padėjus vainikus, buvo atsiprašyta už pirmtakų barbariškumą, kai XX a. 6 dešimtmetyje tuometiniai elektrikai buvo užsimoję koplyčioje įrengti transformatorinę pastotę. Tik mįslingas, tragiškai pasibaigęs įvykis, kurio metu, lauždamas koplyčios sieną, nuo kopėčių nukrito ir žuvo vienas iš darbininkų, padėjo išvengti kunigaikščių Oginskių amžinojo poilsio vietos išniekinimo.

Šis prasmingas jubiliejus ir jo metu vykę renginiai Rietave iš esmės pakeitė požiūrį į Oginskių kultūros paveldą ir padėjo pagrindus viso miestelio ir Rietavo savivaldos atgimimo perspektyvai.

Žvelgiant iš mūsų dienų į tuos laikus, kai Rietave gyveno ir šio miestelio ateitį kūrė kunigaikščiai Oginskiai, iškyla mažiausiai du apibendrinantys klausimai:

1. Kas XIX a. labiausiai lėmė, kad čia, giliamo provincijos užkampyje, tuo metu įvyko toks šviesus, pasaulinio lygio naujovių proveržis?

2. Koks prasminis ryšys šias naujoves jungia su garsiuoju M. K. Oginskio polonezu „Atsisveikinimas su Tėvyne“ ir šiandieninėmis realijomis?

Išsamiems atsakymams reikėtų atskiros studijos. Vis dėlto kelėtą akcentų verta išryškinti:

Akivaizdu, kad mes esame visiškai pamiršę Oginskių šeimoje karta iš kartos puoselėtą asmenybių ugdymo tradiciją (užtenka prisiminti Mykolo Kleopo Oginskio mokymosi metus, vėliau jo priesakus keturiolikmečiui sūnui Irenėjui – kas ir kada pradės gilintis į šį paveldą?).

Antra. Reikėtų atsisakyti klaidinančio mito, kad bepigiu buvo Oginskiams Rietave diegti naujoves: ką užsimojo, tą galėjo ir daryti. Faktai rodo ką kita – derindami šių naujovių projektus su tuometinėmis carinės valdžios institucijomis, jie turėjo įveikti dideles biurokratinės užkardas. Tų užkardų būta daugybė, todėl toli gražu ne visi Oginskių sumanymai buvo įgyvendinti...

Trečia. Įvertinant prasminius paminėtų naujovių akcentus, galima teigti, kad Rietave Oginskiai simboliškai užkodavo būsimos savarankiškos valstybės vystymosi kryptį ir perspektyvas: socialinės reformos, tauresni visuomenės santykiai, švietimo, kultūros, mokslo, technikos naujovės, ryšiai su pažangiaisiais ano meto Vakarų Europos, žinoma, ir Rusijos kultūros židiniais – tai kryptys, kuriomis turėjo vystytis busimoji valstybė (TĖVYNĖ!), praradusi viltį ginklu ir jėga šį tikslą įgyvendinti 1794, 1831, 1863 metų sukilimuose, kuriuos visapusiškai rėmė ir kuriuose tiesiogiai dalyvavo kunigaikščiai Oginskiai.

Ketvirta. Rietave Oginskių rūpesčiu įdiegtų naujovių fenomenas primena, kad nebūtinai didmiesčiuose, nebūtinai emigravus į kitas šalis galima išskleisti jaunosios kartos talentus ir svajones. Dideli tikslai gali būti įgyvendinti ir mažuose miesteliuose. Svarbu tik, kad subręstų šio tikslo kryptingai siekiančios asmenybės.

2005 m. muziejinių iniciuotos programos „Oginskių kultūrinės veiklos pėdsakais“ įgyvendinimas – tarptautinės mokslinės konferencijos, M. K. Oginskio „Atsiminimų“ leidyba, tarptautiniai Mykolo Oginskio festivaliai, ekspedicijos, bendradarbiavimas su Mykolo Kleopo Oginskio provaikaičiais, pasklidusiais po kitas Europos šalis, Ivo Zaluskio koncertai Lietuvoje, švietėjiška veikla – visa tai naujas indėlis į visuomenės istorinės atminties ugdymą, į Europos bendro kultūros paveldo aruodą.

Polonezu „Atsisveikinimas su Tėvyne“ melodija primena, kuriuo keliu, siekdami šio tikslo, turime eiti.